

Εργαστήριο Γλώσσας και Προγραμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Εργαστήριο Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας & Διδακτικής της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συνεργασία:

Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

ΕΠΕΤΕΙΑΚΟ-ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

**1976-2011: 35 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ
ΓΛΩΣΣΟΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

4 έως 6 Νοεμβρίου 2011 • Δίον Πιερίας

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

(αλφαβητική σειρά)

Ιωάννης Καζάζης,
Κωνσταντίνος Ντίνας,
Γεώργιος Παράσογλου,
Αθανάσιος Τριλιανός,
Μελπομένη Τσιτουρίδου,

αντιπρόεδρος Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας
πρόεδρος Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
πρόεδρος Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών
πρόεδρος Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
πρόεδρος Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής & Εκπαίδευσης Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

(αλφαβητική σειρά)

Ιωάννης Καζάζης,
Δημήτριος Κουτσογιάννης,
Ευγενία Μαγουλά,
Αθανάσιος Νάκας,

καθηγητής, αντιπρόεδρος ΚΕΓ
επικ. καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας ΑΠΘ
επικ. καθηγήτρια, ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ
καθηγητής, δ-ντής Εργαστηρίου Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας & Διδακτικής της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

Κωνσταντίνος Ντίνας,

καθηγητής, δ-ντής Εργαστηρίου Γλώσσας & Προγραμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας, ΠΤΝ, Παν-μιο Δυτ. Μακεδονίας

Γεώργιος Παπαναστασίου,
Άννα Χατζηπαναγιωτίδη,
Σωφρόνιος Χατζησαββίδης,

επικ. καθηγητής, δ-ντής Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών
επικ. καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Frederick, Κύπρος
καθηγητής, ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

(αλφαβητική σειρά)

Αθανάσιος Νάκας,
Κωνσταντίνος Ντίνας,
Άννα Χατζηπαναγιωτίδη,
Σωφρόνιος Χατζησαββίδης,

καθηγητής, δ-ντής Εργ-ίου Εφαρμοσμένης Γλωσ-γίας & Διδ-κής της ΝΕΓ, ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ
καθηγητής, δ-ντής Εργ-ίου Γλώσσας & Προγ-των Γλωσσικής Διδ-λίας, ΠΤΝ, Παν-μιο Δυτ. Μακεδονίας
επικ. καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Frederick, Κύπρος
καθηγητής, ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ
(αλφαβητική σειρά)

Άννα Βακάλη,
Ευθυμία Γώτη,
Αφροδίτη Καποθανάση,
Αργυρώ Μουμτζίδου,
Σίλβα Μούτσογλου,
Αναστάσιος Ξανθόπουλος,

Φιλολόγος, υπ. δρ. ΠΤΝ / Παν-μίου Δυτ. Μακεδονίας, avakali@otenet.gr
σκολ. σύμβουλος νηπιαγωγών, egoti@uowm.gr
δασκάλα, κάτοχος ΜΑ, υπ. δρ. ΠΤΔΕ / ΕΚΠΑ afrokap@primedu.uoa.gr
κάτοχος ΜΑ, υπ. δρ., amoumtz@nured.auth.gr
δασκάλα, silva@nured.auth.gr
δάσκαλος, κάτοχος ΜΕΔ & PhD, axantho@sch.gr

Παρασκευή 04 - 11 - 2011

16.00 – 17.00 μ.μ.

Εγγραφές συνέδρων

ΑΙΘΟΥΣΑ Α	ΑΙΘΟΥΣΑ Β	ΑΙΘΟΥΣΑ Γ
Οι Γραμματικές της ΓΕΜ* Πρόεδρος: Ντίνας Κ.	Μεταρρύθμιση & αντιμεταρρύθμιση Πρόεδρος: Μαγουλά Ευγ.	Τα σχολικά εγχειρίδια μετά τη ΓΕΜ Πρόεδρος: Καμαρούδης Στ.
17.00 – 17.20 μ.μ. Χατζησαββίδης Σ. Οι μεταμορφώσεις της Γραμματικής της Μεταρρύθμισης: παρουσίαση των μορφών της Νεοελληνικής Γραμματικής (της δημοτικής) του Μ. Τριανταφυλλίδη	17.00 – 17.20 μ.μ. Μπασλής Γ. 1976. Γλωσσική μεταρρύθμιση. Προσπάθειες υλοποίησης, αντίδραση, λοξοδρομήσή της	17.00 – 17.20 μ.μ. Γρόσδος Στ. Τα σχολικά ανθολόγια λογοτεχνικών κειμένων στο ελληνικό πρωτοβάθμιο σχολείο από το 1976 έως σήμερα, η σύνδεσή τους με τη γλωσσική διδασκαλία και τη διδασκαλία της λογοτεχνίας: από την “ψυχαγωγία και χαρά” (1976) στην αναζήτηση μεταγλωσσικών γνωστικών δεξιοτήτων (1982) και στη διαθεματική προσέγγιση του σήμερα. Ιδεολογικές και παιδαγωγικο-διδακτικές ενστάσεις
17.20 – 17.40 μ.μ. Ντίνας Κ. - Βαδάση Κ. Γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1976 και επίσημη σχολική γραμματική	17.20 – 17.40 μ.μ. Ανδρέου Π. - Μαυρουδή Αργ. Η τονική μεταρρύθμιση του 1982: σύγχρονοι προβληματισμοί	17.20 – 17.40 μ.μ. Σακελλαρίου Αγγ. Η νεωτερικότητα των Λεξιλογικών Ασκήσεων του Μανόλη Τριανταφυλλίδη
17.40 – 18.00 μ.μ. Ξανθόπουλος Αν. - Ντίνας Κ. «Νεοελληνική γραμματική» του Μ. Τριανταφυλλίδη και «Νεοελληνική γραμματική» του Χ. Τσολάκη: δύο βιβλία, δύο γραμματικές;	17.40 – 18.00 μ.μ. Πάσχου Αγγ. Η φιλοσοφία της σχολικής ζωής και η εφαρμογή του προγράμματός της κατά τις μεταρρυθμιστικές περιόδους του 1929 και 1976/77	17.40 – 18.00 μ.μ. Καμαρούδης Στ. - Μαλέτσκος Αθ. Η Επιτομή της Ιστορίας της Ελληνικής Γλώσσας του Δημήτριου Τομπαΐδη και μια σύγχρονη απόπειρα αξιοποίησής της

*ΓΕΜ = Γλωσσοεκπαιδευτική Μεταρρύθμιση 1976

<p>18.00 – 18.20 μ.μ. Ντίνας Κ. - Βακάλη Ά. Οι δυο νέες Σχολικές Γραμματικές: ομοιότητες και διαφορές τους και σύγκρισή τους με τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη</p>	<p>18.00 – 18.20 μ.μ. Νάκας Αθ. Από επέτειο σε επέτειο (ή Όψεις και «αυθεντίες» της αντιμεταρρύθμισης)</p>	<p>18.00 – 18.20 μ.μ. Μυλωνάς Ε. Απόψεις μαθητών και εκπαιδευτικών για τα σχολικά εγχειρίδια της Νεοελληνικής Γλώσσας στο Γυμνάσιο</p>
<p>18.20 – 18.50 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>18.20 – 18.50 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>18.40 – 18.50 μ.μ. Συζήτηση</p>

18.50 – 19.20 μ.μ. Διάλειμμα

ΑΙΘΟΥΣΑ Α	ΑΙΘΟΥΣΑ Β	ΑΙΘΟΥΣΑ Γ
<p>Η γλωσσοεκπαιδευτική πολιτική μετά τη ΓΕΜ Πρόεδρος: Κουτσογιάννης Δ.</p>	<p>Η νέα ελληνική γλώσσα μετά τη ΓΕΜ Πρόεδρος: Μακρή-Τσιλιπάκου Μ.</p>	<p>Κοινωνία – Πολιτική & ΓΕΜ Πρόεδρος: Χαραλάμπους Δ.</p>
<p>19.20 – 19.40 μ.μ. Μαργαρώνη Μ. Το νομοσχέδιο του 2011 για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό: ζητήματα εκπαιδευτικής πολιτικής και γλωσσικής ιδεολογίας</p>	<p>19.20 – 19.40 μ.μ. Μακρή-Τσιλιπάκου Μ. Λόγια βάσανα</p>	<p>19.20 – 19.40 μ.μ. Μπέτσας Γ. - Αμαραντίδου Κ. Η γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθμιση της περιόδου 1917-1920. Μέθοδοι, προτεραιότητες και αποτελέσματα</p>
<p>19.40 – 20.00 μ.μ. Μελικίδου Ε.-Β. Ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης και η διδασκαλία της νέας ελληνικής. Η συμβολή του στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση τού 1917</p>	<p>19.40 – 20.00 μ.μ. Μιχάλης Αθ. Προβλήματα τυποποίησης της κοινής νέας ελληνικής: η επίδραση του γλωσσικού ζητήματος και των γλωσσικών ιδεολογιών</p>	<p>19.40 – 20.00 μ.μ. Τσολακίδης Σ. Διαλεκτισμός και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην Κύπρο: όψεις του μικροπολιτισμικού και μακροπολιτισμικού συγκείμενου</p>

<p>20.00 – 20.20 μ.μ. Κουτσογιάννης Δ. Προς μια νέα (γλωσσο)εκπαιδευτική μεταρρύθμιση</p>	<p>20.00 – 20.20 μ.μ. Τσιτσανούδη-Μαλλίδη Ν. - Λυγούρα Αν. - Σακατζής Δ. Οι παρατηρούμενες αλλαγές στους συμβολισμούς της δημοτικής γλώσσας μετά το 1976</p>	<p>20.00 – 20.20 μ.μ. Χαραλάμπους Δ. - Μπέτσας Γ. Η προσχώρηση της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας στη «γλώσσα των καπεταναίων και των συνοδοιπόρων των»: όροι και όρια</p>
<p>20.20 – 20.50 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>20.20 – 20.50 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>20.20 – 20.50 μ.μ. Συζήτηση</p>

Σάββατο 05 - 11 - 2011

Πανηγυρική Συνεδρία (ΑΙΘΟΥΣΑ Α) Προεδρείο: Καζάζης Ι. - Νάκας Αθ. - Παπαναστασίου Γ.

- 10.00 – 11.00 π.μ. Χαιρετισμοί
- 11.00 – 11.45 π.μ. Βουγιούκας Αρ. Φάσεις της ζωής μου, υπηρετικές των αρχών της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1964 και όσων άλλων επακολούθησαν μέσα στην παράδοση του εκπαιδευτικού δημοτικισμού
- 11.45 – 12.30 μ.μ. Κριαράς Εμμ. Χαιρετισμός
- 12.30 – 13.15 μ.μ. Σετάτος Μ. Δημιουργία και εξέλιξη της κοινής νεοελληνικής
- 13.15 – 14.00 μ.μ. Τσολάκης Χρ. Αναμνήσεις από τη γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1976
- 14.00 – 15.00 μ.μ. Ξενάγηση στον αρχαιολογικό χώρο και το μουσείο του Δίου

ΑΙΘΟΥΣΑ Α	ΑΙΘΟΥΣΑ Β	ΑΙΘΟΥΣΑ Γ
<p>Η Γλωσσολογία μετά τη ΓΕΜ Πρόεδρος: Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α.</p>	<p>Γλωσσολογία & διδασκαλία της γλώσσας μετά τη ΓΕΜ Πρόεδρος: Μήτσης Ναπ.</p>	<p>ΓΕΜ & όψεις της ανάγνωσης και της γραφής Πρόεδρος: Κατσιμαλή Γ.</p>
<p>17.00 – 17.20 μ.μ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. Η επίδραση της γλωσσοεκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1976 στη νεοελληνική λεξικογραφία</p>	<p>17.00 – 17.20 μ.μ. Μαγουλά Ευγ. Φωνητική-Φωνολογία στη γλωσσική διδασκαλία: τι έγινε, τι δεν έγινε και τι θα πρέπει να γίνει</p>	<p>17.00 – 17.20 μ.μ. Βορβή Ι. - Δανηλίδου Ευγ. Ιστορική ανασκόπηση των ποιοτικών αλλαγών στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας ως προς την παραγωγή γραπτού λόγου στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση από την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1976 ως σήμερα</p>
<p>17.20 – 17.40 μ.μ. Κατσούδα Γ. Οι σύγχρονες ΝΕ γραμματικές και γλωσσικά προβλήματα: θέσεις και ελλείψεις</p>	<p>17.20 – 17.40 μ.μ. Παπαναστασίου Γ. Προς ποια κατεύθυνση θα μπορούσε να κινηθεί μια νέα ορθογραφική μεταρρύθμιση;</p>	<p>17.20 – 17.40 μ.μ. Βεκρής Ελ. Η περιπέτεια της ανάγνωσης στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας από την αναμόρφωση του 1984 έως σήμερα</p>
<p>17.40 – 18.00 μ.μ. Χριστοφίδου Αν. Οι κατακτήσεις της γραμματικής περιγραφής του κλιτικού συστήματος της Νέας Ελληνικής</p>	<p>17.40 – 18.00 μ.μ. Μήτσης Ναπ. - Παραδιά Μ. Η ιστορική καμπή του 1976 ως αφητηρία εξελίξεων στο γλωσσικό μάθημα: από την κυριαρχία της γραμματικής στη σταδιακή ανάδειξη του λεξιλογικού τομέα</p>	<p>17.40 – 18.00 μ.μ. Τύμπα Ευαγγ. Η γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην Α΄ Δημοτικού</p>
<p>18.00 – 18.20 μ.μ. Τσαγγαλίδης Αν. «Μακάριοι οι ανυπότακτοι»: η αριθμητική των ΝΕ εγκλίσεων 1976-2011</p>	<p>18.00 – 18.20 μ.μ. Αννοπούλου Ε. Οι εκφράσεις του τρόπου και η αξιοποίησή τους από τα σχολικά εγχειρίδια</p>	<p>18.00 – 18.20 μ.μ. Μούσιου Ό. Πρώτη Ανάγνωση και Γραφή στην ελληνική εκπαίδευση (Νηπιαγωγείο και Δημοτικό Σχολείο) κατά την περίοδο 1976 – 2011: από τον παραδοσιακό αλφαριθμητισμό στην ανάδυση του γραμματισμού</p>

<p>18.20 – 18.40 μ.μ. Οικονομάκου Μ. Από την παραδοσιακή γραμματική στην επικοινωνιακή προσέγγιση: η περίπτωση των επιρρηματικών της ελληνικής</p>	<p>18.20 – 18.40 μ.μ. Καποθανάση Αφρ. Η Διδασκαλία του φαινομένου της Ομοηχίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση</p>	
<p>18.40 – 19.00 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>18.40 – 19.00 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>18.20 – 18.50 μ.μ. Συζήτηση</p>

18.50 – 19.20 μ.μ. Διάλειμμα

ΑΙΘΟΥΣΑ Α	ΑΙΘΟΥΣΑ Β	ΑΙΘΟΥΣΑ Γ
<p>ΓΕΜ & όψεις γλωσσοεκπαιδευτικών προσεγγίσεων Πρόεδρος: Φουντοπούλου Μ.-Ζ.</p>	<p>Τα προγράμματα σπουδών μετά τη ΓΕΜ Πρόεδρος: Τσαγγαλίδης Αν.</p>	<p>Ο “λόγος” της ΓΕΜ κατασκευάζει “λόγους” Πρόεδρος: Παναρέτου Ε.</p>
<p>19.20 – 19.40 μ.μ. Χατζημήκου-Καλούση Κ. Επιδιώκοντας να κάνουμε το παιδί ικανό λειτουργικό χρήση της γλώσσας του κειμένου, κριτικό αναλυτή, αλλά και μετασχηματιστή του νοήματος</p>	<p>19.20 – 19.40 μ.μ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Ά. - Ζάγκα Ε. - Ιορδανίδου Ά. - Σπαντιδάκης Ι. - Τάντος Α. Τα Προγράμματα Σπουδών: Τότε και τώρα</p>	<p>19.20 – 19.40 μ.μ. Τεντολούρης Φ. Από την τεχνητή διγλωσσία στην «τεχνητή μονογλωσσία»: ο παιδαγωγικός γλωσσοδιδακτικός Λόγος της Νεοελληνικής Γλώσσας (δημοτικής) στην Α/θμια Εκπ/ση μεταξύ 1982-2006</p>
<p>19.40 – 20.00 μ.μ. Γουλής Δ. - Γρόσδος Στ. Η διδασκαλία της ποίησης στο δημοτικό σχολείο από το 1976 έως σήμερα. Μια διαχρονική έρευνα</p>	<p>19.40 – 20.00 μ.μ. Καλεράντε Ευαγγ. - Χάρης Κ. Εκπαιδευτική πολιτική 1974-1976: η δημοτική γλώσσα στα Αναλυτικά Προγράμματα της Α' και Β' Δημοτικού</p>	<p>19.40 – 20.00 μ.μ. Παναρέτου Ε. Αποτελέσματα της γλωσσικής μεταρρύθμισης του 1976 στον θεσμικό λόγο: κριτική ανάλυση-προτάσεις βελτίωσης</p>

<p>20.00 – 20.20 μ.μ. Φουντοπούλου Μ.-Ζ. 1976-2011: παράμετροι βοηθητικές της παρουσίας του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών από μετάφραση στα προγράμματα σπουδών του Γυμνασίου. Όρια και προοπτικές</p>	<p>20.00 – 20.20 μ.μ. Κονσούλη Ε. Αναλυτικά Προγράμματα και Προγράμματα Σπουδών Νεοελληνικής Γλώσσας των τελευταίων τριανταπέντε χρόνων για το Δημοτικό Σχολείο: δείκτες μετάβασης από τον δομισμό στην επικοινωνιακή προσέγγιση και την αξιοποίηση σύγχρονων θεωριών διδασκαλίας του γραμματισμού</p>	<p>20.00 – 20.20 μ.μ. Γραίκος Ν. Λογοτεχνικός λόγος και πολυτροπικό νόημα στο πλαίσιο της γλωσσολογικής μεταρρύθμισης του 1976. Το παράδειγμα της εικονογράφησης των “Ανθολογίων για τα παιδιά του Δημοτικού” (1974-1976)</p>
20.20 – 20.50 μ.μ. Συζήτηση	20.20 – 20.50 μ.μ. Συζήτηση	20.20 – 20.50 μ.μ. Συζήτηση

Κυριακή 6 - 11 - 2011

ΑΙΘΟΥΣΑ Α	ΑΙΘΟΥΣΑ Β
<p>ΓΕΜ & διαπολιτισμική εκπαίδευση Πρόεδρος: Χατζηπαναγιωτίδου Α.</p>	<p>Κοινωνικοϊστορικές παράμετροι της ΓΕΜ Πρόεδρος: Χριστοφίδου Αν.</p>
<p>10.00 – 10.20 π.μ. Κατσιμαλή Γ. Υποδεχόμενοι τους αλλόγλωσσους μαθητές στην Ελλάδα: θεσμοθέτηση και λειτουργία των Τάξεων Υποδοχής</p>	<p>10.00 – 10.20 π.μ. Κοντουλά Ουρ. Διαδικασία διάχυσης του γλωσσολογικού νεωτερισμού. Από την «ύστερη πλειοψηφία» στους «βραδυπορούντες»</p>
<p>10.20 – 10.40 π.μ. Βούλγαρη Αικ. Όψεις διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα</p>	<p>10.20 – 10.40 π.μ. Λυγούρα Αν. - Σακατζής Δ. - Τσιτσανούδη-Μαλλίδη Ν. Ο εκπαιδευτικός δημοτικισμός ως μέσο ριζικής μεταρρύθμισης του εκπαιδευτικού συστήματος και καθολικής κοινωνικής ανάπλασης στην Ελλάδα του αστικού εκσυγχρονισμού και του μεσοπολέμου</p>

<p>10.40 – 11.00 π.μ. Αμβράζης Ν. - Βερβίτης Ν. - Καπουρκατσίδου Μ. - Μαλιγκούδη Χ. -Φωτιάδου Γ. Γλώσσα και εκπαίδευση: η διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης / ξένης</p>	<p>10.40 – 11.00 π.μ. Μπουνόβας Ι. - Χαρισσοπούλου Μ. Απόψεις εκπαιδευτικών για τη μεταρρύθμιση του 1976. Μια πρώτη διερεύνηση</p>
<p>11.00 – 11.20 π.μ. Αναγνωστάκη Εύ. - Κούλαλη Ε. - Νικολάου Γ. - Σταυριανάκη Αικ. Διδακτική της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας: ανάγκη για μια νέα μεταρρύθμιση</p>	<p>11.00 – 11.20 π.μ. Συμεωνίδης Β. Α.Β. Μουμτζάκης, η δράση και το έργο του κατά την πρώτη δεκαετία της μεταρρύθμισης</p>
<p>11.20 – 11.40 π.μ. Χατζηπαναγιωτίδου Ά. - Αβραμίδου Β. Επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε θέματα διδασκαλίας της γλώσσας ως δεύτερης / ξένης και διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Αδήριτη ανάγκη στο σύγχρονο σχολείο</p>	
<p>11.40 – 12.00 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>11.20 – 11.40 μ.μ. Συζήτηση</p>

Καταληκτική συνεδρία (ΑΙΘΟΥΣΑ Α)

12.00 – 13.00 μ.μ.

Προεδρείο: Ντίνας Κ. - Χατζησαββίδης Σ.

**Κλείσιμο των εργασιών του συνεδρίου από τον καθηγητή κ. Αλέξη Δημαρά,
πρόεδρο του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής**

1976–2011:

«Νεοελληνική γραμματική» του Μ. Τριανταφυλλίδη και

«Νεοελληνική γραμματική» του Χ. Τσολάκη:

Δύο βιβλία, δύο γραμματικές;

Αναστάσιος Ξανθόπουλος¹, Κωνσταντίνος Ντίνας²

¹ Δάσκαλος (PhD, MEd), ² Καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών
Φλώρινας ΠΔΜ

4-6 Νοεμβρίου 2011

Abstract

In this article, the authors examine two different textbooks, two Grammar Books, which were published in the late '70's and used for many decades (the one until 2010) as Student's Book or Teacher's Book in the primary schools of Greece. The authors compare and contrast these textbooks in order to find out similarities and differences in the way they perform two basic functions: the linguistic and the pedagogic.

Their findings show that while these books are almost identical in the manner they present and describe linguistic phenomena (e.g. nouns, adjectives, verbs, pronouns and adverbs), they employ a totally different pedagogic approach. In conclusion, they argue that both of the grammar books are written with the same pattern which is in the favor of a traditional linguistic form. Yet, they underscore that a rich pedagogic content is evident only in one of them.

1. Εισαγωγή

Από τη Γλωσσοεκπαιδευτική Μεταρρύθμιση του 1976-'78 ως τον Σεπτέμβριο του 2011 τα διδακτικά βιβλία του γλωσσικού μαθήματος για το δημοτικό σχολείο άλλαξαν τρεις φορές: από τα «Αναγνωστικά» περάσαμε το 1982 στα βιβλία της σειράς «Η Γλώσσα μου» και από αυτά, το 2006, στα τωρινά γλωσσικά εγχειρίδια. Αντίθετα, οι σχολικές γραμματικές που συνόδευαν τα παραπάνω βιβλία όλη αυτή την τριακονταπενταετία έδειξαν μίαν αξιοσημείωτη αντοχή στις αλλαγές, γιατί, αν και γράφτηκαν πριν το 1978, διδάσκονταν ως και το 2010.

Παρατηρούμε, έτσι, ότι η *Νεοελληνική Γραμματική* του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, που αναπροσαρμόστηκε από ομάδα εργασίας της οποίας μέλος ήταν και ο Χρίστος Τσολάκης, ενώ αρχικά σχεδιάστηκε για χρήση από τους μαθητές (βλ. και το σχετικό εισαγωγικό κομμάτι που τιτλοφορείται *Στο μαθητή*), μετατρέπεται μετά το 1982 σε βασικό βοήθημα για τον δάσκαλο μαζί με το *Συντακτικό της νέας ελληνικής*, του οποίου

μέλος της συγγραφικής ομάδας επίσης ήταν ο Χρίστος Τσολάκης, και τα νεόκοπα τότε *Βιβλία του δασκάλου* (Οδηγίες..., χ.χ., σ. 9) και επιβιώνει ως τις αρχές του 1990. Ας μην ξεχνάμε ότι η γραμματική αυτή πρωτοεκδόθηκε το 1941, επανακυκλοφόρησε αρκετές φορές και αναπροσαρμόστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1980, για να εναρμονιστεί με την εισαγωγή του μονοτονικού συστήματος¹.

Στις αρχές του 1990 μια γραμματική που πρωτοκυκλοφόρησε το 1978, η *Νεοελληνική γραμματική της ε' και στ' δημοτικού* του Χ. Τσολάκη, επανεισάγεται αναβαθμισμένη, αφού με απόφαση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου μοιράζεται απευθείας στους μαθητές ως *βιβλίο αναφοράς* (Οδηγίες..., χ.χ., σ. 9) και όχι μόνο στους εκπαιδευτικούς. Το βιβλίο αυτό θα συνεχίσει να εκδίδεται και να μοιράζεται για είκοσι περίπου χρόνια, από το 1991 έως το 2010, παραγκωνίζοντας ουσιαστικά οποιοδήποτε άλλο σχετικό βοήθημα, καθώς τα επόμενα χρόνια ο ΟΕΔΒ περιορίζει και τελικά παύει οριστικά την έκδοση της Γραμματικής Τριανταφυλλίδη.

Ποιοι λόγοι οδήγησαν στην απόφαση να προκριθεί η γραμματική του Χ. Τσολάκη έναντι αυτής του Τριανταφυλλίδη τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο; Η επιλογή αυτή συνέβαλε τελικά στην αναβάθμιση του γλωσσικού μαθήματος μέσω της *συστηματοποίησης* της γραμματικής, όπως ευαγγελιζόταν; Τα ερωτήματα αυτά βρίσκονται στο επίκεντρο της παρούσας έρευνας, που επιχειρεί να αντιπαραθέσει τα δύο αυτά βιβλία που γράφτηκαν εξ αρχής ως σχολικά και κυκλοφορούσαν ταυτόχρονα για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, ώστε τελικά να διαπιστώσει αν η επιλογή αυτή ήταν επιστημονικά, δηλαδή γλωσσολογικά και παιδαγωγικά, τεκμηριωμένη.

2. Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Ο βασικός σκοπός της έρευνας ήταν να αντιπαραθέσει σε επίπεδο περιεχομένου τη γραμματική του Τριανταφυλλίδη με αυτήν του Τσολάκη, ώστε μέσω της καταγραφής των ομοιοτήτων και των διαφορών τους να αξιολογήσει τον βαθμό συνάφειας των δύο αυτών βιβλίων.

Ειδικότερα, επιδιώχθηκε να εντοπιστούν:

- Ποια είναι τα κοινά στοιχεία ή, αλλιώς, οι ομοιότητες των δύο γραμματικών.

¹ Και στις δύο γραμματικές που μελετήσαμε, μολονότι αποτελούν εκδόσεις πολύ μεταγενέστερες της καθιέρωσης του μονοτονικού, βρήκαμε «κατάλοιπα» του πολυτονικού συστήματος που ξέφυγαν των αναθεωρητών. Στη γραμματική του Τριανταφυλλίδη το σχετικό κεφάλαιο αναφέρεται ακόμη το 1988 ως «ΤΟΝΟΙ» (σ. 22), ενώ υπάρχει πια μόνο η οξεία, και στον Τσολάκη το 2006 αναφέρεται ότι «τα άρθρα παίρνουν δασεία» (σ. 91).

- Ποια είναι η ύλη που υπάρχει μόνο στη Γραμματική Τσολάκη.
- Ποια είναι η ύλη που υπάρχει μόνο στη Γραμματική Τριανταφυλλίδη.
- Ποια ύλη υπάρχει και στις δύο γραμματικές αλλά παρουσιάζεται με διαφορετικό τρόπο.

3. Μεθοδολογία της έρευνας

Η μέθοδος που ακολουθήσαμε στην έρευνα είναι κατά βάση ποιοτικού τύπου και σχετίζεται με το ερμηνευτικό μοντέλο («τεχνική κατανόησης» και «ερμηνευτικός κύκλος») και τη φαινομενολογία στην ανάλυση και αξιολόγηση σχολικών εγχειριδίων (βλ. Μπονίδης, 2004: 84-90). Πιο συγκεκριμένα, προχωρήσαμε σε μια αντιπαραβολή των περιεχομένων τους ενότητα προς ενότητα καταγράφοντας τα κοινά σημεία ή τις γραμματικές ενότητες που περιέχουν, καθώς και τις διαφορές που αυτά παρουσιάζουν τόσο σε επίπεδο διάταξης όσο και παρουσίασης της ύλης τους. Ως διαφορές ορίζονται στην παρούσα έρευνα η παρουσία ή απουσία κάποιου γραμματικού φαινομένου ή άλλης σχετικής ύλης, όπως παραδείγματα, κείμενα και ασκήσεις, όσο και οι αλλαγές στον τρόπο διάταξης και παρουσίασης κοινών για τις δύο γραμματικές φαινομένων. Μετά από τη συγκέντρωση και την καταγραφή των δεδομένων, επιχειρήσαμε να τα ερμηνεύσουμε και να τα αξιολογήσουμε, προκειμένου να δούμε αν τελικά οι δύο αυτές γραμματικές διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό ή όχι.

4. Αποτελέσματα

4.1. Οι ομοιότητες των δύο γραμματικών

Τα δύο βιβλία –πέρα από το γεγονός ότι ο συγγραφέας της μίας γραμματικής αποτελεί και μέλος της αναθεωρητικής ομάδας της άλλης– έχουν αρκετές εξωτερικές ομοιότητες: έχουν ίδιο μέγεθος σελίδων, τον ίδιο σχεδιαστή και τον ίδιο εκδότη. Ωστόσο, το χρώμα του εξωφύλλου της γραμματικής του Τριανταφυλλίδη είναι μπλε ενώ του Τσολάκη λευκό και η δεύτερη είναι και κατά 16% (41 σελίδες) μεγαλύτερη της πρώτης (βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1: Βασικές πληροφορίες για τις γραμματικές που ερευνήθηκαν		
Τίτλος βιβλίου	Νεοελληνική γραμματική. Αναπροσαρμογή της μικρής νεοελληνικής γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη.	Νεοελληνική γραμματική της ε' και στ' δημοτικού
Συγγραφέας	Μανόλης Τριανταφυλλίδης	Χρίστος Τσολάκης
Έτος έκδοσης	1988	2006
Αριθμός σελίδων	252	293
Εκδότης	ΟΕΔΒ	
Τόπος έκδοσης	Αθήνα	
Μέγεθος σελίδων	15 εκ. x 19,5εκ.	
Εξώφυλλο και κοσμήματα	Αναστάσιος (Τάσος) Μουσταφέλλος	

Οι ομοιότητες δε σταματούν εδώ, καθώς οι γραμματικές αυτές έχουν την ίδια ακριβώς δομή και ανάλογη διάταξη περιεχομένων:

- *Πρώτο Μέρος: Οι φθόγγοι και τα γράμματα*
- *Δεύτερο μέρος: Οι λέξεις*
- *Τρίτο μέρος: Οι τύποι*
- *Επίμετρο*
- *Περιεχόμενα*

Ωστόσο, το *Επίμετρο* του Τριανταφυλλίδη εκτείνεται σε 38 σελίδες (σσ. 207-245), ενώ του Τσολάκη σε 16 (σσ. 273-289). Βεβαίως, υπάρχουν και διαφορές στα περιεχόμενα και τη διάταξη της ύλης μεταξύ τους, τις οποίες αναλύουμε παρακάτω.

4.2. Ύλη που υπάρχει μόνο στη Γραμματική Τσολάκη

Η ύλη που υπάρχει μόνο στη Γραμματική Τσολάκη διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες:

- Γραμματικά φαινόμενα και παραδείγματα
- Κείμενα
- Ασκήσεις

Οι Πίνακες 2, 3 και 4, που ακολουθούν, παρουσιάζουν αναλυτικά και κατά κατηγορία τις διαφοροποιήσεις αυτές από τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη.

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ:

4 το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, και το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

Πίνακας 2: Γραμματικά φαινόμενα και παραδείγματα της Γραμματικής Τσολάκη

α/α	Φαινόμενο/ Παράδειγμα	Σελίδα/ες
	ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΛΟΓΟ	
1	1. Η πρόταση 2. Σύνολα λέξεων 3. Σύνθετη, επαυξημένη, ελλειπτική πρόταση 4. Περίοδος, ημιπερίοδος, πρόταση	5-16
2	Αντίθετα	79
3	Σχήμα με τα μέρη του λόγου	83
4	Δύο ουσιαστικά αρσενικά μέσα στο λόγο	102
5	Ένα θηλυκό ουσιαστικό μέσα στο λόγο	115
6	Ένα ουδέτερο ουσιαστικό μέσα στο λόγο	126
7	Το επίθετο μέσα στο λόγο	144-5
8	Σχήμα με τις διαθέσεις των ρημάτων	195
9	Σχήμα με τις φωνές των ρημάτων	197
10	Σύνδεση προτάσεων	266-8

Με εξαίρεση τις περιπτώσεις με 1 και 10, που αφορούν συντακτικά φαινόμενα, καθώς και αυτή για τα αντίθετα (2), όλες οι άλλες αφορούν είτε σχήματα για την αισθητοποίηση διαφόρων κανόνων (3, 8, 9) είτε παραδείγματα χρήσης (4, 5, 6, 7).

Αρκετά κείμενα χρησιμοποιούνται είτε ως παραδείγματα κατά την παρουσίαση κάποιου γραμματικού φαινομένου είτε μέσα σε ασκήσεις. Τα περισσότερα από αυτά είναι αποσπάσματα λογοτεχνικών έργων με παραπομπή συνήθως μόνο στον συγγραφέα και, σπανιότερα, στο έργο από το οποίο προέρχονται. Αυτό άλλωστε δηλώνεται και στη σημείωση της τελευταίας σελίδας, όπου αναφέρεται ότι υπάρχουν και κομμάτια από τον προφορικό λόγο και ότι για λόγους εμφάνισης του βιβλίου «δεν κρίθηκε σκόπιμο να γίνουν όλες οι παραπομπές» (σ. 283). Παρακάτω, στον Πίνακα 3, παρουσιάζονται τα κείμενα που εντοπίσαμε με όλες τις σχετικές βιβλιογραφικές πληροφορίες (όπως ακριβώς παρατίθενται στο βιβλίο), καθώς και το πώς χρησιμοποιούνται (ως παραδείγματα ή μέσα σε ασκήσεις).

Σύμφωνα με τα δεδομένα του Πίνακα 3, σε σύνολο 69 κειμένων τα 21, περίπου δηλαδή ένα στα τρία κείμενα, τοποθετείται μέσα σε ασκήσεις. Όλα τους είναι κείμενα λογοτεχνικά. Για 5 κείμενα δεν δίνεται καμία πληροφορία και για άλλα 16 καταγράψαμε μόνο τον τίτλο. Μόνο ένα κείμενο (α/α 62) είναι ξένου συγγραφέα, ενώ τα περισσότερα από αυτά στα οποία δίνεται κάποιου είδους βιβλιογραφική παραπομπή είναι του Ελύτη (5) κι ακολουθούν τα δημοτικά (4) και οι μύθοι του Αίσωπου (4).

Πίνακας 3: Τα κείμενα της Γραμματικής Τσολάκη

α/α	Τίτλος	Συγγραφέας	Βιβλίο	Σελ.
1		—***		5
[2]*		Αγγελική Βαρελά		7
[3]		Αιμιλία Πετράκη		9
4		Α. Καρκαβίτσας		15
[5]		Αισώπου Μύθοι, μετάφρ. Θρ. Σταύρου		16
6		{Μπροστά σ' ένα μεγάλο πρόβλημα}**		17
7		—		19
[8]		Γρ. Ξενόπουλος	Από τις Αθηναϊκές επιστολές	21
9		—		21
10		—		23
[11]		Οδυσσέας Ελύτης		24
[12]		Γ. Μηλιάδης	Ιστορίες από τον Ηρόδοτο	28
13		Π. Παλαιολόγος		28
14		Σ. Μαυροειδή- Παπαδάκη		35
15		Γ. Ρίτσος		36
16		Καζαντζάκης		38
17		Δημοτικό		39
[18]		Α. Καρκαβίτσας		40
[19]		Ζ. Παπαντωνίου	Τα ψηλά βουνά	41
[20]		Δ. Σολωμός		47
[21]		Α. Βαλαωρίτης		47
[22]		Ι. Γρυπάρης		47
[23]		Οδυσσέας Ελύτης		47
[24]		Δημοτικό		47
25	Το τραγούδι τον νίκησε	Α. Δέλτα	Μύθοι και θρύλοι	48
26		Δ. Σολωμός		79
27	Η ασέβεια της Νιόβης	Α. Δέλτα	Μύθοι και θρύλοι	80
28	Ο λύκος και η γριά	«Μύθοι Αισώπου», μετ. Θρασ. Σταύρου		89
[29]		Αισώπου Μύθοι		91
[30]		Οδυσσέας Ελύτης		92
31	Ο Θεαγένης νικά την Ολυμπία	Α. Κουρτίδη - Γ. Κονιδιάρη	Στα παλιά χρόνια	92
32	Το πρώτο μήνυμα	Έλλη Παπαδημητρίου	Ο Κοινός λόγος	95
33		Δημοτικό		99
34		Παλαμάς		99
35		{Η δόξα του Λούη}		102
36		Δημοτικό		125
37	Στην αρχαία Αθήνα	Α. Κουρτίδη - Γ. Κονιδιάρη	«Στα παλιά χρόνια»	143
[38]		Γρ. Ξενόπουλος		152
39		{Τα δυο βουνά}		156
40		{Οι μικροί κατασκηνωτές}		164
41		Αισώπου Μύθοι, μετ. Θρασ. Σταύρου		170

42	Τα μάτια της γιαγιάς	Α. Παπαδοπούλου	<i>Η γιαγιά</i>	171
43		{Όταν μεγαλώσει...}		174
[44]		Οδυσσέας Ελύτης		176
45		{Ηταν εγωιστής}		177
46		{Φωτιά και δόξα}		178
47	Μπα! Τούτο το γιούσουρι	Ανδρέας Καρκαβίτσας	<i>Το γιούσουρι</i>	180
48		{Δεν κατάλαβε τίποτε...}		183
49	Ο Κανένας	Κονιδάρη- Καλαρά	<i>Οδύσσεια</i>	186
50	Το γιασεμί	Χ. Σακελλαρίου	<i>Μύθοι και περιέργα από τον κόσμο των φυτών</i>	187
51		{Ο κυρ Τάσος}		191
[52]		Μ. Κλιάφα		193
[53]		Δ. Ψαθάς		196
54		{Στο Αρκάδι}		198
55		{Από το ημερολόγιο ενός στρατιώτη}		201
[56]		Γ. Θεοτοκάς		206
[57]		—		211
58		{Φωτοτροπισμός}		213
59		{Φωτοτροπισμός (συνέχεια)}		214
60		{Η τρικυμία}		237
[61]		Ζώρξ Σαρρή	<i>Το γαϊτανάκι</i>	244
62		Όσκαρ Ουάιλντ	<i>Ο σκληρόκαρδος γίγαντας</i>	245
63		{Το όνομά του ομόρφυνε τον κόσμο}		247
64		—		248
65		{Η φουρτούνα}		255
66		Ηλία Βενάζη	<i>από την Αιολική Γη</i>	259
67		Ηλία Βενέζη	<i>Γαλήνη</i>	262
68		Γρ. Ξενόπουλου	<i>Το περιβόλι μας</i>	264
69		Ο. Μαυρόπουλου	<i>Αναδιήγηγη μύθου του Λαφονταίν</i>	269

*Μέσα σε κάθετες αγκύλες είναι τα κείμενα που βρίσκονται μέσα σε ασκήσεις.

**Μέσα αγκύλες όσα κείμενα έχουν μόνο τίτλο.

***Με παύλα σημειώνονται τα κείμενα που δεν έχουν κανένα βιβλιογραφικό στοιχείο.

Οι ασκήσεις που περιέχει η Γραμματική Τσολάκη αποτελούν άλλη μια ειδοποιό διαφορά από την αντίστοιχη του Τριανταφυλλίδη. Σχεδόν για κάθε γραμματικό φαινόμενο που αναλύεται συναντούμε και μία τουλάχιστον άσκηση. Πρόκειται αποκλειστικά για ασκήσεις κλειστού τύπου, όπως μετασχηματισμού (κλίσεις, σύνθεση, παραγωγή), συμπλήρωσης κενών ή ταξινόμησης. Ο Πίνακας 4 παρουσιάζει κατά κεφάλαιο τον αριθμό τους και τις σελίδες όπου βρίσκονται οι ασκήσεις αυτές.

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ:

7 το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, και το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

Πίνακας 4: Οι ασκήσεις της Γραμματικής Τσολάκη		
Κεφάλαιο	Σύνολο ασκήσεων	Σελίδες
Γενικά για τον λόγο	9	7, 9, 12, 13
Πρώτο μέρος (Οι φθόγγοι και τα γράμματα)	20	19, 21, 22, 23, 24, 28, 33, 34, 40, 43, 44, 45, 47, 49, 50
Δεύτερο μέρος (Οι λέξεις)	61	52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79
Τρίτο μέρος (Τύποι)	177	84, 85, 88, 91, 94, 97, 99, 101, 105, 108, 110, 114, 117, 118, 119, 120, 121, 124, 129, 132, 133, 135, 136, 138, 140, 142, 152, 153, 155, 162, 163, 169, 173, 176, 178, 180, 182, 185, 186, 190, 192, 195, 200, 204, 205, 207, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 224, 225, 226, 228, 233, 235, 237, 239, 241, 242, 244, 245, 247, 249, 251, 254, 256, 257, 261, 263, 268, 270, 271, 272
ΣΥΝΟΛΟ	267	

4.3. Ύλη που υπάρχει μόνο στη Γραμματική Τριανταφυλλίδη

Στη Γραμματική Τσολάκη δε θα βρούμε αρκετές ενότητες που υπήρχαν σε αυτή του Τριανταφυλλίδη, οι οποίες καταγράφονται στον Πίνακα 4.

Πίνακας 4: Κεφάλαια της Γραμματικής Τριανταφυλλίδη που δεν υπάρχουν στη Γραμματική Τσολάκη		
α/α	Ενότητα	Σελίδες
1	Πρόλογος	5
2	Στο μαθητή	7-9
3	Αντιστοιχία φθόγγων- γραμμάτων	12
4	Διαίρεση και ονομασία συμφώνων	15
5	Όμοια σύμφωνα	17
6	Άφωνα γράμματα	17
7	Εγκλιτικές λέξεις	25
8	Προφορά και στίξη	28
9	Χασμωδία	33
10	Αρχικά φωνήεντα	37
11	Αποβολή και πρόταξη του γ ανάμεσα σε φωνήεντα	38
12	Η καταγωγή των λέξεων	40
13	Ανδρωνυμικά	66
14	Παρατακτικά σύνθετα	57
15	Προσδιοριστικά σύνθετα	58

16	Κτητικά σύνθετα	58
17	Αντικειμενικά σύνθετα	58
18	Γνήσια και καταχρηστική σύνταξη	65
19	Ουσιαστικά με δύο γένη	77
20	Η διαίρεση των ουσιαστικών (σχήμα)	81
21	Ο τονισμός των προπαροξυτόνων	87
22	Ανακεφαλαιωτικός πίνακας των αρσενικών	88
23	Ανακεφαλαιωτικός πίνακας των θηλυκών	95
24	Ανακεφαλαιωτικός πίνακας των ουδετέρων	100
25	Διπλοκατάληκτα	105
26	Επίθετα σε -ος που χρησιμοποιούνται ως ουσιαστικά	109
27	Συγκεντρωτικός Πίνακας επιθέτων	113
28	Παράδειγμα σχηματισμού παραθετικών	118
29	Παραθετικά μετοχών	119
30	Συγκεντρωτικός Πίνακας παραθετικών	121
31	Επαναληπτική και προληπτική προσωπική αντωνυμία	193
32	Συσχετιστικές αντωνυμίες	137
33	Αντωνυμίες (σχήμα)	138
34	Σχήμα Εγκλίσεις	145
35	Εσωτερική αύξηση	154
36	Παρατηρήσεις για τα ρήματα της πρώτης συζυγίας	166
37	Πίνακας κλίσης των συνηρημένων ρημάτων λέγω και πάω	173
38	Ανωμαλίες στο σχηματισμό του παθητικού αορίστου	186
39	Δεύτερος παθητικός αόριστος	186
40	Ανωμαλίες στο σχηματισμό της παθητικής μετοχής	187
41	Διπλοί αόριστοι και διπλές παθητικές μετοχές	187
42	Το μόριο σαν	192
43	Συγκεντρωτικός πίνακας επιρρημάτων	194-5
44	Συσχετιστικά επιρρήματα με τον πίνακά τους	196
45	Απαρχαιωμένες προθέσεις	199
46	Μόρια (σχήμα)	202
47	Α. Δίψηφα φωνήεντα μπ, ντ, γκ σε ξένες λέξεις (στο Επίμετρο)	209
48	Β. Συμφωνικά συμπλέγματα (στο Επίμετρο)	210
49	Γ. Πίνακας λέξεων με δύο όμοια σύμφωνα ή με ένα όμοιο σύμφωνο (και με ντζ) (στο Επίμετρο)	214
50	Από την ιστορία της ελληνικής γλώσσας	246-8

4.4. Αναδιτάξεις ύλης και γραμματικών φαινομένων

Άλλη μια διαφορά που εντοπίσαμε στις δύο γραμματικές αφορά τον τρόπο που επιλέγουν οι συγγραφείς να παρουσιάσουν διάφορους γραμματικούς πίνακες. Πιο συγκεκριμένα, εντοπίσαμε συχνά πίνακες που ο Τριανταφυλλίδης είχε καταχωρημένους στο *Επίμετρο* της Γραμματικής του να βρίσκονται στα αντίστοιχα επιμέρους κεφάλαια της Γραμματικής Τσολάκη και αντίστροφα: πίνακες που υπήρχαν στα επιμέρους κεφάλαια του Τριανταφυλλίδη να βρίσκονται στο *Επίμετρο* του Τσολάκη. Στον Πίνακα 5 παρουσιάζουμε τέτοια παραδείγματα διαφοράς στη διάταξη της ύλης των δύο γραμματικών.

Πίνακας 5: Σύγκριση της διάταξης γραμματικών πινάκων σε σχέση με το *Επίμετρο*

a/a	Ονομασία πίνακα	Τσολάκη	Τριανταφυλλίδη
1	Λέξεις που γράφονται ενωμένες σε μια λέξη	Επιμ. (274)	Γραμμ. (18)
2	Συντομογραφίες	Επιμ. (275)	Γραμμ. (31)
3	Τα αχώριστα μόρια	Επιμ. (275)	Γραμμ. (56)
4	Ονόματα που παρουσιάζουν ανωμαλία, όταν γίνονται πρώτα συνθετικά	Επιμ. (276)	Γραμμ. (60)
5	Τα αριθμητικά, όταν γίνονται πρώτα συνθετικά	Επιμ. (277)	Γραμμ. (60)
6	Τα αρσενικά σε -ας	Γραμμ. (112)	Επιμ. (219)
7	Τα θηλυκά σε -α	Γραμμ. (122)	Επιμ. (220)
8	Τα ουδέτερα σε -ο και -ι	Γραμμ. (134)	Επιμ. (222)
9	Οι καταλήξεις των επιθέτων	Γραμμ. (151)	Επιμ. (224)
10	Τα απόλυτα και τα τακτικά αριθμητικά	Επιμ. (278)	Γραμμ. (125)
11	Συγκεντρωτικός πίνακας αριθμητικών	Επιμ. (280)	Γραμμ. (128)
12	Τα ρήματα της α' συζυγίας (ενεστωτικές καταλήξεις)	Γραμμ. (227)	Επιμ. (226)
13	Το ρήμα στερούμαι	Επιμ. (283)	Γραμμ. (172)
14	Το ενεστωτικό θέμα	Επιμ. (2281)	Γραμμ. (174)
15	Το αοριστικό θέμα	Επιμ. (282)	Γραμμ. (176)
16	Ο άσιγμος αόριστος (ανωμαλίες στο σχηματισμό)	Επιμ. (289)	Γραμμ. (179)
17	Καταλήξεις επιρρημάτων	Γραμμ. (261)	Επιμ. (230)

Στο *Επίμετρο* και των δύο γραμματικών θα βρούμε κατάλογο με τα ανώμαλα ρήματα της νεοελληνικής γλώσσας, που είναι και η μοναδική σχεδόν ομοιότητα των δύο γραμματικών στο κεφάλαιο αυτό.

Τέτοια παραδείγματα αναδιτάξης της ύλης μεταξύ των δύο γραμματικών υπάρχουν και άλλα. Αναφέρουμε ενδεικτικά δύο χαρακτηριστικά: ο Τσολάκης επιλέγει να εντάξει στα *ιδιόκλιτα ουσιαστικά* τα θηλυκά σε -ης (σκέψη) και -ος (είσοδος), ενώ ο Τριανταφυλλίδης τα χαρακτηρίζει ως *αρχαιοκλιτα*. Ακόμη, ο Τριανταφυλλίδης επιλέγει

να προτάξει των συζυγιών και των κλίσεων των ρημάτων το κεφάλαιο σχετικά με τα στοιχεία σχηματισμού των ρημάτων (θέμα, κατάληξη, χαρακτήρας, αύξηση κ.λπ.), ενώ ο Τσολάκης το παρουσιάζει με πολύ πιο σύντομο τρόπο μετά τις συζυγίες.

Εντούτοις, πέρα από αυτές τις διαφορές, η διατύπωση των γραμματικών κανόνων στη Γραμματική Τσολάκη είναι σχεδόν ταυτόσημη με αυτή του Τριανταφυλλίδη (βλ. τον ορισμό για τα ουσιαστικά, τα επίθετα, τα ρήματα, κ.ά.), ενώ και τα κλιτικά παραδείγματα είναι συχνότατα ακριβώς τα ίδια με αυτά του Τριανταφυλλίδη (βλ. πίνακες με κλίσεις ρημάτων, επιθέτων και ουσιαστικών).

5. Συζήτηση

Από την παρουσίαση των αποτελεσμάτων φαίνεται ότι η Γραμματική Τσολάκη αποτελεί μια απόπειρα *σχολικής αναπλαισίωσης* της προγενέστερης Γραμματικής Τριανταφυλλίδη. Ο Τσολάκης δεν επιχειρεί να προχωρήσει σε μια συστηματική περιγραφή της δομής της ελληνικής γλώσσας εκκινώντας από τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη με στόχο να περιγράψει τα γραμματικά φαινόμενα με τη σύγχρονη για την εποχή του επιστημονική ορολογία και έπειτα να τα εντάξει στο σχολικό παράδειγμα διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας. Μένει προσηλωμένος στις θεωρητικές παραδοχές του Τριανταφυλλίδη και τη σχετική μεταγλώσσα, για να τις εμπλουτίσει μόνο με παραδείγματα λογοτεχνικού λόγου και ασκήσεις στοχεύοντας σε μια «νέα» γραμματική για σχολική χρήση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το ότι η μόνη ουσιαστική αλλαγή σε επίπεδο περιγραφής της δομής της γλώσσας που καταγράφηκε είναι η πρόσθεση δύο κεφαλαίων που αφορούν το συντακτικό της (προτάσεις και σύνδεση προτάσεων).

Μολονότι τα κεφάλαια αυτά περιγράφονται και στο *Συντακτικό της Νέας Ελληνικής* του ΟΕΔΒ, αποτελεί ένα αξιοσημείωτο γεγονός. Πρώτα, σε επίπεδο γλωσσολογικό δείχνει την ισχυρή επιρροή που άσκησε ο Chomsky (1991) (Γενετική-Μετασχηματιστική Γραμματική) στην ανάδειξη της σημασίας της μελέτης του συντακτικού (βαθιά και επιφανειακή δομή) ως ενός καθοριστικού μηχανισμού για την κατανόηση της δομής μιας γλώσσας. Έπειτα, σε διδακτικό επίπεδο, αντανάκλατο το γεγονός της ενοποίησης ή ορθότερα της ενσωμάτωσης του συντακτικού στη γραμματική, κάτι που στα πλαίσια της παραδοσιακής διδασκαλίας δεν ήταν αποδεκτό — γραμματική και συντακτικό διδάσκονταν χωριστά και είχαν τα δικά τους βιβλία— αλλά στα τέλη της δεκαετίας του 1980 ήταν

περίπου κοινός τόπος για τους γλωσσολόγους και τους ειδικούς της διδακτικής της γλώσσας.

Παράλληλα, και τα κομμάτια της ύλης από τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη που δεν βρίσκουμε στον Τσολάκη αξιολογούνται ως ήσσονος σημασίας, καθώς αφορούν συχνά σπάνια γραμματικά φαινόμενα ή υποπεριπτώσεις που ίσως είναι πρόωρο να αναλυθούν διεξοδικά σε παιδιά δημοτικού σχολείου. Παρόλα αυτά, είναι δυσεξήγητο φαινόμενο το ότι ο Τσολάκης επιλέγει να μην εντάξει στη γραμματική του σχήματα και πίνακες από αυτήν του Τριανταφυλλίδη που αισθητοποιούν γραμματικά φαινόμενα και ανακεφαλαιώνουν με έναν ευσύνοπτο τρόπο γραμματικές δομές, ενώ απευθύνεται σε μικρούς μαθητές και, ταυτόχρονα, προσθέτει ο ίδιος νέα σχήματα ή πίνακες εκεί που δεν υπήρχαν στον Τριανταφυλλίδη.

Όμως, αν και ο Τσολάκης δεν καινοτομεί στο θεωρητικό σκέλος της γραμματικής του, είναι εμφανές ότι κάνει μια σοβαρή απόπειρα να *αναπροσαρμόσει* εκ νέου μια γραμματική που *είχε ήδη αναπροσαρμοστεί* για σχολική χρήση, αυτήν του Τριανταφυλλίδη. Εδώ το έργο του είναι πράγματι σημαντικό, αν και τα αποτελέσματα, εκ των υστέρων πάντα κρινόμενα, φαίνεται να είναι αμφιλεγόμενα. Πολύ χαρακτηριστική στο επίπεδο αυτό είναι η χρήση πλήθους κειμένων αλλά και προτάσεων, προκειμένου να αναδειχθούν τα διάφορα γραμματικά φαινόμενα (πβ. πώς παρουσιάζονται τα ουσιαστικά στις δύο γραμματικές). Στη Γραμματική Τριανταφυλλίδη είναι παραπάνω από εμφανές ότι η μονάδα ανάλυσης της δομής της γλώσσας είναι η *λέξη*. Ο Τσολάκης μέσα από την πληθώρα κειμένων και προτάσεων που παραθέτει επιχειρεί να μεταθέσει το παράδειγμα στην *πρόταση* (συντακτικό) και –λιγότερο– το κείμενο (χρήση, επικοινωνία) ευθυγραμμιζόμενος σε ένα σημαντικό βαθμό με την *δομιστική παράδοση* και λιγότερο με την πολύ δυναμική τότε (αλλά όχι ακόμη εντός Ελλάδας) *επικοινωνιακή προσέγγιση*. Μπορεί να λεχθεί ότι το έργο του ήταν ήδη υπονομευμένο εξ αρχής, εφόσον επιχειρούσε να εντάξει σε ένα παραδοσιακό θεωρητικό πλαίσιο κανονιστικής εν πολλοίς γραμματικής μια σύγχρονη γλωσσοδιδασκτική παράδοση μισού περίπου αιώνα, όσο χώριζε την πρώτη έκδοση του Τριανταφυλλίδη από τη δική του γραμματική.

Τα πράγματα περιπλέκονται περισσότερο, αν εστιάσουμε στα κείμενα που σταχυολογεί ο Τσολάκης. Η επιλογή του να κάνει χρήση σχεδόν αποκλειστικά λογοτεχνικών κειμένων για τη διδασκαλία της γλώσσας ελέγχεται επιστημονικά σε μεγάλο βαθμό. Μια μερίδα θεωρητικών υποστηρίζει ότι η λογοτεχνία ως ένα

παράδειγμα χρήσης της γλώσσας που κατά βάση αποκλίνει από τη γλωσσική νόρμα δεν μπορεί να χρησιμοποιείται ως πρότυπο για τη διδασκαλία της νόρμας (Φραγκουδάκη, 1987: 92). Επιπλέον, είναι σαφές ότι για τη διδασκαλία κάποιων γραμματικών φαινομένων αδιαμφισβήτητα μπορούμε να βρούμε πιο εύστοχα παραδείγματα σε άλλα είδη λόγου πλην του λογοτεχνικού (για παράδειγμα, χρήση φυλλαδίου οδηγιών για τη διδασκαλία της Προστακτικής ή της Υποτακτικής). Στο σημείο αυτό, πάντως, η γραμματική του βρίσκεται σε αναλογία με τα κείμενα των τότε σχολικών βιβλίων, που έρευνες έδειξαν ότι ήταν κατά βάση Ελλήνων λογοτεχνών (Καποθανάση, 2001· Μπονίδης, 1998· Χαραλαμπίδης, 1994). Όμως, είναι γεγονός ότι οι μαθητές πρέπει να εξοικειώνονται με ποικίλα κειμενικά είδη και όχι με ένα, όσο «ποιοτικό» και αν το θεωρούμε, καθώς οι ανάγκες για επικοινωνία είναι δυνητικά άπειρες και συνεχώς μεταβαλλόμενες (πβ. την επικοινωνιακή, κειμενοκεντρική προσέγγιση και τους πολυγραμματισμούς). Μπορεί να υποστηριχτεί, εντούτοις, ότι η παραπάνω απαίτηση για την εποχή που γράφτηκε η εν λόγω γραμματική και για τα ελληνικά εκπαιδευτικά συμφραζόμενα ήταν ένα αρκετά προχωρημένο αίτημα. Ιστορικά, όμως, η επιλογή αυτή του Χ. Τσολάκη μπορεί να εξηγηθεί. Η συγγραφή της Γραμματικής του έγινε λίγο μετά την καθιέρωση της δημοτικής ως επίσημης γλώσσας του κράτους και μας θυμίζει με τις λογοτεχνικές επιλογές που παραθέτει ότι η «γλώσσα του λαού» μπορεί να παραγάγει πολιτισμό και λογοτεχνία, μια ανώτερη τέχνη του λόγου, θυμίζοντάς μας κλασικά επιχειρήματα των δημοτικιστών σε περιόδους οξείας αναζωπύρωσης του γλωσσικού ζητήματος (βλ. «Ο Εθνικός Ύμνος γράφτηκε στη γλώσσα του λαού», κ.τ.ό.).

Μετά τα κείμενα, ο δεύτερος πυλώνας της Γραμματικής Τσολάκη, προκειμένου να προσδώσει μια πιο σχολική μορφή στο βιβλίο του, είναι οι ασκήσεις. Πραγματικά, η γραμματική του είναι πυκνή και περιεκτική σε ασκήσεις που καλύπτουν σχεδόν κάθε γραμματικό φαινόμενο. Αδιαμφισβήτητα πρόκειται για ένα σημαντικό σε μέγεθος αλλά και ουσία έργο, στο οποίο επιχειρείται, σε συμφωνία με τα κείμενα, η έμφαση της γλωσσικής διδασκαλίας να δοθεί στην πρόταση και στο κείμενο. Περιλαμβάνει αρκετά κείμενα στις ασκήσεις, ενώ εντάσσει συχνότατα την εξέταση των γλωσσικών δομών μέσα σε προτάσεις προσπαθώντας να ξεφύγει από τη λέξη. Έτσι, ζητά τα ονόματα να κλίνονται συχνά μέσα σε φράσεις (βλ. ασκήσεις κλίσης ουσιαστικών και επιθέτων), ή οι μετασχηματισμοί και οι τροποποιήσεις να γίνονται με χρήση προτάσεων ή κάποτε και κειμένων. Η προσπάθεια αυτή, ωστόσο, μολονότι σημαντική για την εποχή της και

τον τρόπο διδασκαλίας της γραμματικής στη χώρα μας, αντανακλά, όπως σχολιάσαμε και στα κείμενα, κυρίως τη *δομιστική παράδοση* στη γλωσσική διδασκαλία. Το επιχείρημα αυτό ενισχύεται ακόμη περισσότερο, αν δούμε το είδος των ασκήσεων, που όπως προαναφέραμε είναι κατά βάση κλειστού τύπου: συμπλήρωσης ή μετασχηματισμού.

Θεωρούμε ότι ο Τσολάκης επιχείρησε και κατάφερε σε μεγάλο βαθμό να δώσει μια Σχολική Γραμματική της Δημοτικής Γλώσσας στους μαθητές του δημοτικού σχολείου, η οποία αντανακλούσε την παραδοσιακή και δομιστική παράδοση στη διδασκαλία της γλώσσας. Εισάγοντας κείμενα και ασκήσεις ήδη από το 1978 στη γραμματική του όντως μοιάζει να πρωτοπορεί, καθώς το ίδιο παράδειγμα βλέπουμε να ακολουθούν και οι συγγραφείς της γραμματικής που διαδέχτηκε τη δική του στις αντίστοιχες τάξεις του δημοτικού το 2011 (Φιλιππάκη-Warburton, Γεωργιαφέντη, Κοτζόγλου, & Λουκά, 2011). Ωστόσο, οι δεύτεροι φαίνεται να είναι πολύ πιο φειδωλοί με την ποσότητα τόσο των κειμένων γενικά και των λογοτεχνικών ειδικότερα όσο και των ασκήσεων που παραθέτουν (η εν χρήσει γραμματική του δημοτικού περιέχει 40 δραστηριότητες σε 220 περίπου σελίδες). Με την έννοια αυτή, από παιδαγωγική άποψη, όντως η γραμματική του Τσολάκη είναι μια Σχολική Γραμματική.

Από γλωσσολογική άποψη, πάντως, το θεωρητικό υπόβαθρό της είναι παρωχημένο. Ο Τσολάκης όσο προοδευτικός εμφανίζεται στον παιδαγωγικό τομέα, και παρά τις ενστάσεις που διατυπώσαμε, τόσο συντηρητικός είναι στο να επιχειρήσει μια περιγραφή της δημοτικής με νέους γλωσσολογικούς όρους. Η εμμονή στην αυθεντία του Τριανταφυλλίδη τού στέρησε την ευκαιρία για την παραγωγή μιας γραμματικής πραγματικά νέας, που θα μπόλιαζε νωρίς το εκπαιδευτικό γίγνεσθαι της χώρας με ένα επιστημονικό έργο αναφοράς γλωσσολογικά ενημερωμένο και τεκμηριωμένο². Η

Γραμματική του, όπως και του Τριανταφυλλίδη, είναι μια «*γραμματική των μερών του λόγου*», ενώ το ζητούμενο την εποχή αυτή στη διδακτική της γλώσσας είχε στραφεί οριστικά στη «*γραμματική των επικοινωνιακών λειτουργιών*» (Μπαμπινιώτης, 1999). Αυτό που υπονοούμε είναι ακριβώς ότι η συγγραφή της Γραμματικής του θα μπορούσε να είχε επιχειρήσει να ενσωματώσει μοντέρνους παιδαγωγικά και γλωσσολογικά

² Είναι γεγονός ότι η συζήτηση για την ανάγκη συγγραφής μιας «Λειτουργικής Γραμματικής» διαφορετικής από την «Περιγραφική» του Τριανταφυλλίδη και επιστημονικά εγκυρότερης είχε ήδη ξεκινήσει το 1976 από τον ίδιο τον τότε Υπουργό Παιδείας Γ. Ράλλη, ωστόσο προκρίθηκε ότι κάτι τέτοιο ήταν πρόωρο ακόμη να γίνει (βλ. Τσολάκης, 1995: 18-23).

λόγους αντλώντας από διάφορες πιο σύγχρονες γλωσσοδιδακτικές παραδόσεις (όπως το έκανε αργότερα με επιτυχία ο Τσολάκης με τα Βιβλία Γλώσσας του Γυμνασίου).

Αν όμως έτσι έχουν τα πράγματα, αρκούν οι διαφορές που παρουσιάσαμε σε αυτή την εργασία, για να αιτιολογήσουν γιατί προτιμήθηκε η Γραμματική Τσολάκη έναντι του Τριανταφυλλίδη; Προκειμένου να απαντήσουμε στο ερώτημα αυτό, ανατρέξαμε στα επιχειρήματα με τα οποία αιτιολογήθηκε η επανεισαγωγή στα σχολεία της Γραμματικής Τσολάκη ως βιβλίου αναφοράς 23 σχεδόν χρόνια μετά την πρώτη κυκλοφορία της.

Στις *Οδηγίες για τη διδασκαλία της Γραμματικής στις τάξεις Ε' και ΣΤ'*, που εξέδωσε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (ΠΙ) και συνόδευσαν την επανέκδοση της Γραμματικής Τσολάκη (περίπου το 1991), διαβάζουμε ότι:

Η εμπειρία από τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος με τα νέα βιβλία έδειξε ότι υπάρχει ανάγκη ενίσχυσης και ιδίως συστηματοποίησης του κύριου τομέα της παραδοσιακής γραμματικής.

Το γεγονός ότι στο σύστημα της ελληνικής γλώσσας οι καταλήξεις έχουν αποφασιστικό και πολυσήμαντο ρόλο, καθιστά αναγκαία την ενίσχυση του λεγόμενου «μορφολογικού παραδείγματος» (κλίση ονομάτων, ρημάτων, διάκριση των μερών του λόγου).

Πιο αποτελεσματικό μέσο για την επίτευξη αυτού του σκοπού κρίθηκε η διάθεση στους μαθητές της Ε' και ΣΤ' τάξης μιας Γραμματικής ως βιβλίο αναφοράς.

Επειδή όμως η συγγραφή μιας σύγχρονης γραμματικής θα απαιτήσει χρόνο, προσφορότερη λύση, προς το παρόν, κρίθηκε η επανεισαγωγή της Νεοελληνικής Γραμματικής του Χρίστου Τσολάκη.

[...] Η Γραμματική του Χρ. Τσολάκη, που περιλαμβάνει, κυρίως, το μορφολογικό στοιχείο της γλώσσας και αδρομερώς τη σύνταξη, δεν καλύπτει όλο το φάσμα των γραμματικών φαινομένων που υιοθετεί η σύγχρονη γλωσσολογία και διδάσκεται με τα βιβλία «Η γλώσσα μου». (Οδηγίες..., χ.χ., σ. 7)

Με την παραπάνω θέση συμφωνούν και άλλοι μελετητές επί τη βάσει του ότι «η γραμματική διδασκαλία, όπως προβλέπεται στα εν λόγω εγχειρίδια είναι αποσπασματική και δεν οδηγεί σε συνολική σύλληψη του γλωσσικού συστήματος» (Μήτσης, 1995: 200-201).

201· Μήτσης, 2001: 181). Συγχρόνως, στην ίδια λογική, υποστηρίχτηκε από τους συγγραφείς των νεότερων βιβλίων του 2006 ότι η γραμματική «*αρχίζει να διδάσκεται συστηματικά*» σε αντιδιαστολή με ό,τι συνέβαινε με τα προηγούμενα βιβλία (Ιορδανίδου, 2006).

Ενώ η «εμπειρία» του ΠΙ έδειχνε την ανάγκη διδασκαλίας του *παραδοσιακού τομέα* της γλώσσας, εξαιτίας του ότι με τα βιβλία της μεταρρύθμισης του 1982-'84 είχε ατονήσει και ήταν ασυστηματοποίητη, άλλες έρευνες στα τότε «νέα βιβλία» (Σιλιγάρης, 1992· Χατζηγεωργίου, 2001) έδειχναν ακριβώς ότι ο παραδοσιακός τομέας της γλώσσας ήταν ενισχυμένος και ότι τα βιβλία απέκλιναν από τα προοδευτικότερα στοιχεία του καινοτόμου αναλυτικού προγράμματος που κλήθηκαν να υλοποιήσουν. Έτσι, αντί να επιλεγεί η ενίσχυση του *επικοινωνιακού* χαρακτήρα των βιβλίων, που όντως οι έρευνες έδειχναν ότι χρειαζόταν ενίσχυση (Κόνσολας, 2000· Παπαρίζος, 1989· Τελόπουλος, 1998· Χαραλαμπίδης & Χατζησαββίδης, 1997), επιλέχθηκε μια στροφή στο παρελθόν (Back to Basics) υπό την πίεση στενών ιδεολογικών δογματισμών, που είχαν τις ρίζες τους στις κομματικές συγκρούσεις γύρω από τη μεταρρύθμιση του 1982-'84 και την εναλλαγή της εξουσίας το 1989 (Μπονίδης, 1998). Αυτό που τελικά συνέβη με την υιοθέτηση της παραπάνω θέσης του ΠΙ είναι η μερική τουλάχιστον παραδοχή των πιο ακραίων κατηγοριών ότι με τα βιβλία του 1982-'84 «*ουσιαστικά δεν διδάσκεται η Γραμματική*» (βλ. Μπονίδης, 2004, σ. 107). Αλλιώς, δύσκολα δικαιολογείται η ανάγκη να παρέμβει το ΠΙ τόσο δραστικά μοιράζοντας ξαφνικά μετά 10 χρόνια περίπου απουσίας απευθείας στους μαθητές μια παραδοσιακή γραμματική. Ωστόσο, τα πράγματα πιθανόν να ήταν τελείως διαφορετικά ως προς την εισαγωγή της Γραμματικής Τσολάκη και συνεπώς της διδασκαλίας της γλώσσας στη χώρα μας, αν είχαν εισακουστεί άλλες απόψεις, όπως του Βουγιούκα (1994) και κυρίως του Χατζησαββίδη (1992: 138-139), που επισήμαινε ότι στα βιβλία της σειράς *Η Γλώσσα μου* «*δεν καταργήθηκε η διδασκαλία της γραμματικής*», αφού υπάρχει πληθώρα ασκήσεων, αλλά «*η παρουσίαση της ύλης της γραμματικής σε ευθύγραμμη σειρά, η απομνημόνευση κανόνων της γραμματικής και η εκμάθηση της ορολογίας της γραμματικής*».

Η παραδοχή της αντίφασης, ακόμη και από τη μεριά του ΠΙ που εισηγήθηκε την επανέκδοσή της, ότι η Γραμματική Τσολάκη δεν είναι πλήρως συμβατή με τη σύγχρονη γλωσσολογία, επί τη βάση της οποίας γίνεται η διδασκαλία της γλώσσας με τα «νέα βιβλία», αλλά αποτελεί μια «προσωρινή λύση» μέχρι να γραφτεί μια νέα γραμματική

(βλ. Οδηγίες... χ.χ. σσ. 7-11), κάτι που τα γεγονότα διέψευσαν, είναι αποκαλυπτική του ξεπερασμένου από τις νεότερες εξελίξεις περιεχομένου της. Γι' αυτό το λόγο θα άξιζε να εξεταστεί και κατά πόσο οδήγησε η υιοθέτηση αυτού του βιβλίου σε περαιτέρω υπονόμηση αυτής της σύγχρονης διδασκαλίας και μάλιστα για δεκαετίες. Οι μαθητές του δημοτικού κατέχοντας ήδη βιβλία με πληθώρα ασκήσεων κλειστού τύπου και στόχευση στη λέξη και στην πρόταση απέκτησαν αίφνης και μια ανάλογη γραμματική. Στο πλαίσιο αυτό η ανάσυρση της Γραμματικής Τσολάκη εξηγείται μόνο με όρους ιδεολογικούς και όχι επιστημονικούς. Έτσι, μπορεί ακόμη να υποστηριχθεί ότι η Γραμματική Τριανταφυλλίδη θα αρκούσε για να κάνει την ίδια δουλειά, δηλαδή να λειτουργήσει ως βιβλίο αναφοράς για τους μαθητές, χωρίς, μάλιστα, να βάζει τον δάσκαλο στον πειρασμό να αναθέτει στους μαθητές και άλλες γραμματικές ασκήσεις αποπροσανατολίζοντάς τον και δημιουργώντας του σύγχυση γύρω από τον πραγματικό στόχο της γλωσσικής διδασκαλίας.

Εν κατακλείδι, η απάντηση στο ερώτημα του τίτλου της εργασίας φαντάζει πλέον αυτονόητη: στα δύο βιβλία υπάρχει μία γραμματική περιγραφή της δομής της ελληνικής γλώσσας, αυτή του Τριανταφυλλίδη. Ο Τσολάκης δε γράφει μια νέα ούτε μια άλλη³ γραμματική, αλλά αναπροσαρμόζει αυτή του Τριανταφυλλίδη αφαιρώντας, προσθέτοντας, απλοποιώντας και αναδιατάσσοντας την ύλη της σε μια πιο εύπεπτη και ελαφριά μορφή για παιδιά. Επομένως το βιβλίο του δεν είναι τόσο μια γραμματική με την αυστηρά επιστημονική σημασία του όρου όσο ένα σχολικό βοήθημα με ασκήσεις για εμπέδωση και εμπάθυνση γλωσσικών δομών και με απλουστευμένη τη θεωρία σε μικρά κείμενα, μέσα σε πίνακες.

Βιβλιογραφία

Βουγιούκας, Α. 1994. *Το γλωσσικό μάθημα στην πρώτη βαθμίδα της νεοελληνικής εκπαίδευσης*.

Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μανώλη Τριανταφυλλίδη.

Ιορδανίδου, Α. 2006. Δεν αλλάζει μόνο το διδακτικό υλικό. *Η Καθημερινή, Αφιέρωμα: Τα νέα βιβλία αλλάζουν το Παράγωγο σχολείο*. Ανακτήθηκε στις 15/12/2006 από: http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_253066_15/10/2006_201226.

Καποθανάση, Α. 2001. Η επαφή του μαθητή της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με τη γλωσσική ποικιλία ως παράμετρο του γλωσσικού μαθήματος στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης. Μια ερευνητική εργασία του Εργαστηρίου Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας και Διδακτικής της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Αθηνών.

³ Γεγονός που δεν αρνήθηκε ούτε ο ίδιος κατά την προφορική παρουσίαση αυτής της ανακοίνωσης κατά τη διάρκεια των εργασιών του Συνεδρίου.

προσέγγιση των εγχειριδίων της Γλώσσας. Ανακτήθηκε στις 10/8/2009 από:
http://www.pee.gr/pr_syn/s_nay/c/2/kapothanasi.htm.

Κόνσολας, Ε. Ν. 2000. *Το γλωσσικό μάθημα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση από τη μεταπολίτευση μέχρι σήμερα, 1974-1995: παιδαγωγική, ψυχολογική και διδακτική θεώρηση των αναλυτικών προγραμμάτων και σχολικών εγχειριδίων*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αθήνα.

Μήτσης, Ν. 1995. *Η διδασκαλία της γραμματικής στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.

Μήτσης, Ν. 2001. *Διδακτική του γλωσσικού μαθήματος* (3η ανατ.). Αθήνα: Gutenberg.

Μπαμπινιώτης, Γ. 1999. Από τη Γραμματική των μερών του λόγου στη Γραμματική των επικοινωνιακών λειτουργιών. *Ελληνική Γλωσσολογία '97, Πρακτικά του Γ' Διεθνούς Γλωσσολογικού Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα*, 179-186. Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τομέας Γλωσσολογίας. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπονίδης, Κ. 1998. *Έρευνα των προδιαγραφών της διδασκαλίας στην ελληνική πρωτοβάθμια εκπαίδευση: η ανάλυση των εν χρήσει σχολικών εγχειριδίων του γλωσσικού μαθήματος υπό το πρίσμα της παιδαγωγικής της ειρήνης*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ.

Μπονίδης, Κ. 2004. *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας: Διαχρονική εξέταση της σχετικής έρευνας και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Οδηγίες για τη διδασκαλία της Γραμματικής στις τάξεις Ε' και ΣΤ. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Τμήμα Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. (χ.χ.). Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Παπαρίζος, Χ. 1989. *Το γλωσσικό μάθημα στο Δημοτικό*. Αθήνα: Νέα Παιδεία.

Σιλιγάρης, Χ. 1992. *Η διδασκαλία της γραμματικής στα διδακτικά εγχειρίδια «Η Γλώσσα μου»*. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ.

Τελοπούλου, Θ. 1998. *Η γλωσσική διδασκαλία στην Ελλάδα πριν και μετά το 1976*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. ΑΠΘ-ΠΤΔΕ. Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε από τη βάση διδακτορικών διατριβών του ΕΚΤ: <http://thesis.ekt.gr/10500>.

Τσολάκης, Χ. 1995. *Από τα γράμματα στη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Φραγκουδάκη, Α. 1987³. *Γλώσσα και ιδεολογία*. Αθήνα: Οδυσσέας.

Φιλιππάκη-Warburton, Ε., Γεωργιαφέντη, Μ., Κοτζόγλου, Γ. & Λουκά Μ. 2011. *Γραμματική Ε' και Στ' Δημοτικού*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Χαραλαμπίδης, Χ. 1994. *Γλώσσα και εκπαίδευση*. Αθήνα: Γεννάδιος Σχολή.

Χαραλαμπίδης, Α. & Χατζησαββίδης, Σ. 1997. *Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας: θεωρία και πρακτική εφαρμογή*. Θεσσαλονίκη: Κώδικας.

Χατζηγεωργίου, Β. 2001. *Οι γλωσσικές ασκήσεις στη διδασκαλία της γλώσσας. Ταξινόμηση των γλωσσικών ασκήσεων του εγχειριδίου «Η Γλώσσα μου»*. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία. ΑΠΘ, Φλώρινα.

Χατζησαββίδης, Σ. 1992. *Το ιστορικό της αναμόρφωσης του γλωσσικού μαθήματος στην υποχρεωτική εκπαίδευση (1974-1986)*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

Chomsky, N. 1991. *Συντακτικές δομές*, μτφρ. Φώτης Α. Κουβουκόπουλος. Αθήνα: Νεφέλη.